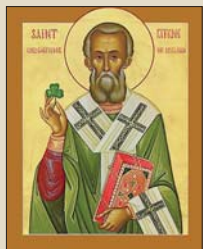

RANÝ STŘEDOVĚK

Do Irska přinesl křesťanství v 5. století sv. Patrik. Jeho svátek, který připadá na 17. 3., patří k nejvýznamnějším dnům pro Iry na celém světě.

Jak se dnes nazývá stát, jehož je Anglie součástí? Které další země do něj patří?

Zrod středověké Anglie

Na území dnešní Anglie se vystřídala řada různých kmenů. Původně zde žili Keltové. Na začátku našeho letopočtu se stala Anglie součástí římské říše. Po jejím rozpadu začali zemi osídlovat germánské kmeny Anglů, Sasů a Jutů, kterým říkáme souhrnně Anglosasové. V tomto období už se mezi lidmi šířilo křesťanství. Misionáři přicházeli do Anglie z irských klášterů, později i přímo z Říma.

Popište vývoj na území dnešní Anglie v prvních staletích našeho letopočtu. **M 032** Vyhledejte Anglii, Skotsko, Wales [vejls] a Irsko. **M 016B** Odkud přišli do Anglie Anglové, Sasové a Jutové? **S** Kdo jsou misionáři? Ze kterých dvou míst přicházeli do Anglie misionáři? **M 032** Kde se nachází klášter Lindisfarne [lindysfern]? Který písemný pramen z tohoto kláštera pochází? Rozhodněte, jak je na obrázku členěno světovo jméno.

Anglosaský král Alfréd Veliký sjednotil Anglii v boji proti Vikingům

Náhrobník z Lindisfarne (9. stol.)

V roce 793 se nad Northumbrií objevila hrozivá znamení a naplnila lid obavami a děsem. Oblohu pročesávaly ohnivě blesky, bouře stíhala bouři a v povětří se honili žhaví draci. Zakrátko po těchto neblahých úkazech přišel velký hladomor. V témže roce, 8. června, pohanští nájezdníci zhanobili a zničili chrám Boží v Lindisfarne. Tento bezbožný nájezd byl spojen s drancováním a zabíjením.

(Anglosaská kronika z 9. stol.)

Který dramatický okamžik kameník ztvárnil?

Anglické království, město, Říše římská, bitva

Anglosasové založili několik království. Jejich vládcové mezi sebou často bojovali. Nedokázali se proto ubránit Vikingům, kteří zaútočili na Anglii v 8. století. Až králi **Alfrédu Velikému** se podařilo sjednotit část Anglie a Vikingy odrazit. Alfréd zvolil za hlavní město anglosaského království **Londýn**. Nechal postavit nové hrady a vybudovat námořní loďstvo. Vydal zákoník, platný pro celé království. Kromě vojenských úspěchů také zakládal školy. Synové velmožů se v nich učili čtení a psaní v latině a v anglosaském jazyce, ale též vojenským dovednostem. Sám Alfréd byl vzdělaný muž. Do Anglosaské kroniky nechal zaznamenávat hlavní události uplynulých období.

Zdůvodněte, proč dostal Alfréd ke jménu označení Veliký. Shrňte jeho zásluhy o Anglii. **M 028C** S pomocí mapy a ukázky popište útoky Vikingů na Británii. Které významné křesťanské středisko Vikingové zničili? Jaká neblahá znamení podle kroniky předcházela jejich útoku? Navrhněte vysvětlení, co mohli být ve skutečnosti žhaví draci, o kterých kronikář píše.

Anglie v 11. stol.

Evangelista Matouš s řeckým nápisem HAGIOS MATTHEUS, který znamená svatý Matouš. Strana z evangeliáře z kláštera Lindisfarne z přelomu 7.–8. stol.

Poslední anglosaský král zemřel bez potomků

Nárok na anglický trůn vzneslo několik uchazečů. Anglosaští šlechtici zvolili králem domácího hraběte Harolda. Vzápětí se ale v Anglii vylodil **normanský vévoda Vilém** se svým vojskem. V rozhodující **bitvě u Hastingsu** [hejstinksu] Harold padl. Vítězný Vilém, od této chvíle řečený Dobyvatel, založil nový královský rod.

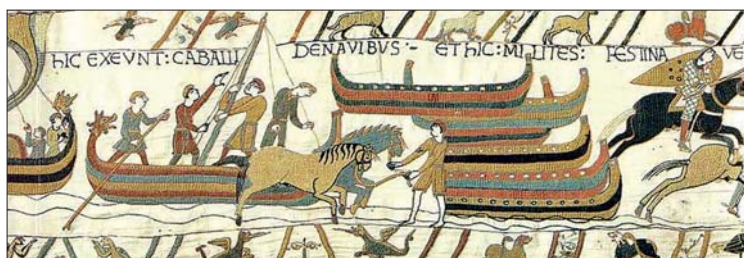
Vilém potřeboval získat informace o zemi, kterou dobyl, aby mohl vymoci co nejvíce daní. Nechal proto sepsat pozemkovou knihu *Domesday Book* [domsdej buk], česky *Knihu posledního soudu*. Ta obsahuje údaje o rozloze zemědělské půdy, počtu obyvatel, dobytka, hospodářského nářadí i příjmech z jednotlivých panství. V knize byli zapsáni také všichni pozemkoví vlastníci. Většinu půdy si přisvojil sám Vilém a rozdával ji jako léno svým věrným Normanům.

Jazykem londýnského královského dvora se stala francouzština. Většina obyvatel země však hovořila anglosasky. Celkem měla tehdy Anglie přibližně 2 miliony obyvatel, z toho jen 10 000 Normanů. Postupným splynutím normanské šlechty s Anglosasy vznikl středověký anglický národ.

C 029 Kdy došlo k bitvě u Hastingsu? O co se v ní bojovalo? **M 032** Kde leží Hastings? Který průliv muselo vojsko Viléma Dobyvatele překonat? **⇐ 030** Připomeňte si, kdo byli Normané. Jak s nimi souvisí rozšíření francouzštiny mezi anglickými šlechtíci? Zdůvodněte, proč bylo moudré nechat sepsat v nově dobyté zemi pozemkovou knihu. Co všechno obsahovala?

Výšivka z Bayeux [bajó] je pruh látky široký 56 cm a dlouhý 70 m. Zavěšovala se v katedrále v Bayeux pouze při slavnostních příležitostech. Je na ní barevně vyšito 58 výjevů, které na sebe navazují jako komiksově obrázky. Vypráví o dobývání Anglie Normany. Podle pověsti zhotovila výšivku Matylda, manželka Viléma Dobyvatele. Matylda ale pravděpodobně práce jen vedla. Dokončení výšivky trvalo asi jedenáct let.

Podle čeho poznáte, že se jedná o vikinský typ lodi? Která zvířata Normané využili pro pozemní boje? Co umožnilo, aby se výšivka dochovala do dnešních dnů? **M 032** Najděte město Bayeux.

Normané se vylodují v Anglii a bitva u Hastingsu, dvě vyobrazení na výšivce z francouzského Bayeux.

Westminsterské opatství

Britský parlament

Koronovace anglických králů probíhaly od dob Viléma Dobyvatele v londýnské čtvrti Westminster [vestminstr]. Dnes má zde své sídlo britský parlament.

Anglický jazyk odráží vývoj země. Má germánský základ, ale objevuje se v něm řada slov z latiny i slova keltského a francouzského původu.

Např. street [strít], z lat. strata via – česky dlážděná cesta, town [taun] ze saského tun – plot, number [nambr] z francouzského nombre [nombry] – číslo.

Shrnutí

Vznik středověkého anglického národa je výsledkem střetů i soužití obyvatelstva různého původu, od Keltů, Římanů, Anglosasů a Vikingů až po Normany. Po bitvě u Hastingsu byla v království upevněna panovnická moc a Anglie se stala významnou součástí západní Evropy.

- 1 Jakými opatřeními pomohl Alfréd Veliký k rozvoji Anglie?
- 2 Jaký význam měla bitva u Hastingsu? Co se po ní v Anglii změnilo?

Rychtář je historické označení pro zástupce vrchnosti ve správě vesnice, obce.

Kdo řídí obce dnes? Jak tuto funkci získává?

Jař, -e; jařina, -y je obilí nebo jiná plodina setá na jaře. Ozim, -u; ozimé obilí nebo jiné plodiny seté na podzim. Zjistěte v jiných zdrojích, které plodiny k těmto skupinám patří.

Jmenujte vesnici, v okolí vašeho bydliště, která má ve svém názvu slovo Lhota.

Jak lze poznat, kdy byla vesnice založena? Jména nejstarších osad často končila příponami -any, -ice, -yně, např. Břežany, Kojice, Rabyň. Újezdy vznikly podle území vyměřeného a vyznačeného objetím jeho hranic. Jméno Týn dokládá, že místo bylo kdysi opevněno dřevěnou hradbou (palisádou) neboli týnem.

Odvodte, jak se nazývaly vesnice, které vznikly žďřením (vypálením) lesa.

VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK

Nejpočetnější část středověké společnosti tvořili venkované

Šlechtic předává lokátorovi (muži s kloboukem) listinu, kterou ho pověřuje založením nové vsi. Rolníci, které lokátor zajistil, motykami připravují půdu pro nová pole. Další sbíjejí konstrukci dřevěného obydlí.

Na druhém obrázku lokátor, který se stal **rychtářem** nové vsi, rozsuzuje poddané rolníky. Mohl pokutami trestat méně závažná provinění a třetinu takto získaných peněz si ponechat za odměnu.

S Upřesněte, kdo to byl **lokátor**. Zdůvodněte, co bylo třeba v určeném místě připravit pro novou vesnici. Kdo se zpravidla stával rychtářem? Jakou část si mohl rychtář nechat z pokut, které uděloval za drobné prohřešky rolníkům?

Z rukopisu saského práva z první poloviny 14. stol.

Počet obyvatel na začátku vrcholného středověku narůstal u nás i v Evropě

Lidé proto káceli lesy, a tím rozšiřovali plochu obdělávané půdy. Snažili se také půdu lépe využívat. V raném středověku rolníci obdělávali každoročně jen část svých polí, ostatní půdu ponechávali ladem (úhorem), aby si odpočinula. Nový **trojpolní systém** začal střídát jař, ozim a úhor. Úhor se využíval jako pastvina pro dobytek.

Od 13. století bylo třeba v českých zemích zásobovat potravinami obyvatele nově vznikajících měst. Proto byly zakládány vesnice i ve vyšší nadmořské výšce, později i v horských oblastech. Nedostatek osadníků vedl k tomu, že do českých zemí přicházely skupiny rolníků z ciziny, především z německých zemí.

Zakládání nových vsí se označuje slovem **kolonizace**. Protože první roky hospodaření byly obtížné, vrchnost vesnice na určitý počet let osvobozovala od placení dávek. Dávala jim tzv. lhůtu, staročesky *lhótu*. Dávky vrchnosti se platily zčásti v penězích, zčásti v **naturáliích**. Ty tvořilo určené množství obilí nebo jiných zemědělských produktů.

Zdůvodněte výhody trojpolního systému oproti předchozímu způsobu obdělávání. Vyjádřete zlomkem, jaká část polí zůstávala ladem v trojpolním systému. Zdůvodněte, proč byly vesnice zakládány i ve vyšších nadmořských výškách. Jak se řešil problém s nedostatkem osadníků? Vysvětlete, od kterého slova vzniklo označení řady vesnic Lhota. **S** Co jsou **naturálie**?

Zemědělské práce byly vyobrazovány v tzv. kalendáriích, kde symbolizovaly jednotlivé měsíce. Určete, kde zemědělec používá těžký **kolesový pluh**, který pozvolna nahrazoval lehké rádlo. Jak souvisí hmotnost pluhu s kvalitou orby? Kosy se používaly pouze při senoseči. Kterým nástrojem proto zemědělec sklízí obilí?

Zemědělské práce na českých vyobrazeních z r. 1356

Slovo senoseč vzniklo složením dvou slov: seno a séci. Co se ve skutečnosti při senoseči seče?

Vesnická stavení a stavby

Nadto chceme, aby ve vsi byl kostel, v němž kněz nechť slouží mši svatou.

(Z listiny olomouckého biskupa z r. 1270)

Kostel sv. Jana Křtitele v Zátoni

Nejvýstavnější vesnickou stavbou býval zpravidla kostel. V některých vsích si nižší šlechta stavěla sídla v podobě **tvrzů** a **dvorců**. Tvrze kladly důraz na opevnění, dvorce sloužily vedle bydlení především k hospodářským účelům.

Některé vesnice měly domy rozložené kolem návsi, jiné například podél potoka do dvou dlouhých řad. Venkovský dům se skládal ze tří částí. Dovnitř se vstupovalo síní. Z jedné strany k ní přiléhala jizba, v níž byla pec, ze druhé strany komora, ve které se uchovávaly cennosti a spalo se v ní. Za domem se nacházely sýpky (špýchary), chlévy a kolny.

Zdůvodněte, která kamenná stavba byla na venkově nejčastější. Ve kterém slohu byl kostel na obrázku postaven? Podle čeho to poznáte? Vysvětlete spojení **nižší šlechta**. Jak se nazývaly dva typy jejich sídel a v čem se odlišovaly? Co se většinou nacházelo uprostřed vsi? Popište obytný dům. K čemu byly jeho jednotlivé součásti využívány?

Špýchar v Chanovicích (18. stol.)

Život středověkých vesničanů nebyl snadný

Venkované byli ve středověku souhrnně označováni jako „chudoba“. Přesto i mezi nimi vznikaly majetkové rozdíly podle rozlohy půdy, kterou obdělávali.

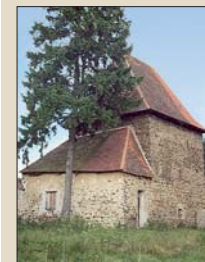
Výsledky práce na poli závisely na rozmarech přírody. Neúroda znamenala hlad.

Vesničané neměli většinou přístup ke vzdělání. Důležité pro ně byly informace od faráře. Děti získávaly praktické zkušenosti pozorováním a později i pomocí svým rodičům na poli i v domácnosti.

Svět venkovanů se omezoval na ves, ve které žili. Při nemoci zůstávali odkázáni na místní léčitelku, která používala různé odvary z bylin a přidávala zařikávání. Kovář svými kleštěmi trhal bolavé zuby a žhavým železem vypaloval otevřené rány, a tím je dezinfikoval.

Do města se vesničané vydávali jen zřídka. Důvodem byla především návštěva trhů, kde prodávali své zemědělské přebytky a nakupovali to nejnnutnější, co nemohli sami získat či vyrobit. Byla to hlavně sůl a železné nářadí.

Zvažte, které praktické dovednosti mohly děti získat od svých rodičů a prarodičů. Které dovednosti se předávají tímto způsobem z generace na generaci dodnes? Uveďte konkrétní příklady.

Tvrz v Byšově z počátku 14. stol.

Dnešní kulturní krajina

Shrnutí

Zakládání nových vsí se nazývá kolonizace. Rolníci získávali novou půdu ve výše položených, dosud neosídlených oblastech. Naše krajina se tak změnila a přiblížila se své dnešní podobě.

- 1 Popište, jak probíhala kolonizace a zakládání nových vesnic.
- 2 Která část krajiny zaznamenala díky kolonizaci největší změny?

Srovnejte život na vesnici ve středověku a dnes. Zapište si své názory a se spolužáky vytvořte nástěnku, na které výsledky své práce zveřejníte.

VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK

Dlouhá cesta Romů

Letecký pohled na část starověkého indického města Mohendžodaro

Předkové dnešních Romů patřili k původním obyvatelům Indie. Jejich vyspělé památky dodnes vzbuzují obdiv.

Tito lidé se zabírají všelijakými řemesly, jako ševcovstvím, přístipkářstvím a kovářstvím, což bylo na pohled pozoruhodné, protože kovářská stála na zemi a muž u ní seděl jako krejčí v této zemi. Vedle něj, rovněž na zemi, seděla jeho žena a předla a oheň byl mezi nimi. Vedle nich ležely dva kožené pytle, napůl zahrabané do země vedle ohně. Žena, která tam seděla a předla, co chvíli vytáhla jeden měch ven a znovu jej zahrabala do země. Tak byl ze země nahnán vzduch do ohniště a muž mohl dále pracovat.

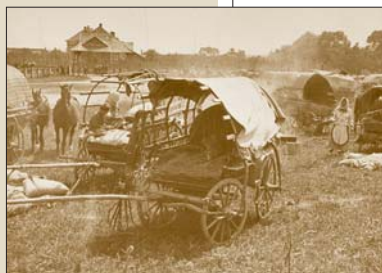
(Německý cestovatel Arnold von Harff [fon harf] o Romech ve městě Modon r. 1497)

O kterých tradičních řemeslech Romů ukázka vypovídá? Které z nich je popsáno podrobněji? Srovnajte popis s obrázkem. V čem se shodují? Proč bylo zapotřebí vhnět do ohně vzduch? **S** Ověřte význam slov **příštipek** a **měch**. **M 078** Najděte město Modon.

Jazyk vypovídá o minulosti lidí, kteří jim hovoří

Romové přišli do Evropy přes Balkánský poloostrov, zřejmě pod tlakem válečných výbojů. Živili se příležitostnými řemesly, například košíkářstvím a různými hudebními, tanečními a divadelními vystoupeními, i obchodem s koňmi.

Sami nezanechali písemné záznamy ani jiné prameny o svých dějinách. O jejich původu proto panovala řada mylných představ. Nejčastěji byli ve středověku považováni za „Egyptany“. Dnes na základě jejich jazyka – **romštiny** – víme, že předkové Romů pocházeli z Indie. Pojmenování „Cikáni“ získali na území byzantské říše. Od počátku mělo ovšem hanlivý charakter. Původně bylo totiž označením sekty, která údajně provozovala čarodějnictví. *Rom* znamená v romštině muž, žena je *romňi*.

Romský kočovný vůz, fotografie z první poloviny 20. stol.

S Ověřte význam slova **sekta**. Zdůvodněte, proč dnes většina Romů odmítá označení Cikáni.

M 078 Kdy asi odešli předkové dnešních Romů z Indie? Kudy jejich cesta vedla? Za jak dlouho se dostali na území byzantské říše? Přes který poloostrov jižní Evropy Romové postupovali? Ve kterém roce přišli na naše území? **C 077** Kdo u nás v této době vládl?

Cesta Romů do Evropy

Romové vzbuzovali zvědavost i podezírání

V 15. století přitahovali zájem panovníků a šlechticů, kteří je zvali na svá sídla a poskytovali jim ochranu. Díky svému kočování byli zprvu vnímáni jako zbožní křesťanští poutníci. Ve skutečnosti bylo kočování pro Romany v této době běžným způsobem života. Zaznamenáváme ale i projevy nepřátelství vůči Romům, které vzbuzoval jejich odlišný

Které romské umění znáte? Proč je romská hudba ve světě tak oblíbená?

vzhled a chování. Církev se s nelibostí dívala na „čarování“, jakým bylo léčitelství a věštění, kterému se věnovaly romské ženy. Objevily se případy končící upálením na hranici. Romové začali být z různých měst a dokonce i celých zemí vypovídáni pod nejpřísnějšími tresty. Kruté **pronásledování** postihovalo i ty Romy, kteří se sami ničím neprovinili.

Jmenujte výhody a nevýhody kočovného způsobu života. K jakým konfliktům při něm mohlo docházet? Zúčastnili jste se už někdy nějakého „kočovného“ putování? Které důležité věci si člověk může zabalit na několika-denní pěší výlet? Bez kterých se neobejde a které naopak musí oželeť? Zamyslete se nad tím, co všechno mohli mít s sebou Romové při svém příchodu do Evropy. Jak kočování ovlivňovalo jejich život?

V okovech předsudků

Musím říci, že jsem za nimi šel třikrát nebo čtyřikrát a mluvil jsem s nimi. Nikdy jsem nepřišel o jediný peníz, ani jsem je neviděl číst z něčí ruky, ač každý tvrdil, že to dělají.

(Pařížský měšťan o Romech r. 1427)

Jak vysvětlíte spojení *číst z něčí ruky* v ukázce? S jakými názory na Romy se pisatel setkal? **S** Ověřte význam slova **předsudek**. Co si představíte pod *okovy předsudků*?

Pronásledování vedlo k dalšímu odcizení Romů a zbytku společnosti. Vztahy uvnitř romských rodin se naopak utužovaly. V těžkých podmínkách si museli jejich členové pomáhat, aby dokázali přežít.

Srovnejte oba obrazy a popište, co malíře na Romech především zaujalo. Jak jsou na druhém vyobrazení zachyceny pevné rodinné vztahy? Co drží muž v ruce?

Boccaccio [bokačino] – portrét romské dívky

Romská rodina dle Václava z Olomouce (15. stol.)

Shrnutí

Romové žijí v Evropě od středověku. Od většiny společnosti se odlišovali svým kočovným způsobem života. Pro svůj vzhled, jazyk i kulturu byli považováni za cizí, exotický prvek.

- 1 Najděte v lekci příklady zdrojů, z nichž se dozvídáme o dějinách Romů.
- 2 Zkuste se zamyslet nad tím, co dnes ví většina společnosti o Romech. Čím jsou tyto informace ovlivněny? Překvapilo vás něco z obsahu lekce?
- 3 Proč je důležité proti předsudkům bojovat?

Čech na vídeňské karikatuře z konce 19. stol.

Předsudky jsou spojeny se všemi národy, včetně Čechů. Proč se mnozí tak často a rádi soustřeďují na špatné vlastnosti těch druhých?

Ačkoliv si lidé všimají především odlišností, ve skutečnosti je to nejdůležitější pro všechny společně. Na čem asi záleží rodině na fotografii?

Jmenujte zdroje, kde byste se mohli o dějinách Romů dozvědět více.

